

JOANNA GREGORCZUK-PROSICKA

ORCID: 0000-0003-4366-2250

Uniwersytet w Białymstoku

E-mail: j.gregorczyk@uwb.edu.pl

JUSTYNA KONOPELKO

ORCID: 0000-0002-6800-9584

Uniwersytet w Białymstoku

E-mail: j.konopelko@uwb.edu.pl

KOMPONENTY WIEZI RODZINNEJ W RELACJI WNUK–DZIADEK W PERSPEKTYWIE DOŚWIADCZEŃ STUDENTÓW PEDAGOGIKI

WPROWADZENIE

Pozytywne relacje w rodzinie odgrywają istotną rolę w kształtowaniu u dzieci systemu norm i wartości, które stanowią kluczową barierę ochronną przed niewłaściwymi relacjami społecznymi (Selnow, 1987). W relacjach między dziadkami, rodzicami a wnukami może dochodzić do wzajemnej wymiany wsparcia (Filus, 2006; Susułowska, 1989). Życzliwość, otwartość na potrzeby młodszych pokoleń, gotowość do niesienia pomocy oraz szczerza troska ze strony dziadków sprzyjają kształtowaniu prawidłowych, opartych na wzajemności więzi rodzinnych (Zięba-Kołodziej, 2012).

Relacje pojmowane są jako suma interakcji, działań oraz komunikacji werbalnej i niewerbalnej zachodzących w czasie (za: Harwas-Napierała, 2006). Mają one względnie trwały charakter i implikują na poziomie zachowań serię interakcji (Tyszkowa, 1991). Relacje są nie tylko elementem struktury społecznej; tworzą także przestrzeń wymiany emocji, wartości oraz doświadczeń, która wpływa na kształtowanie tożsamości i poczucie przynależności jednostki. Relacje rodzinne odnoszą się do dynamiki interakcji między członkami rodziny, do tego, jak członkowie rodziny się komunikują, jakie pełnią role, jakie są ich wzajemne oczekiwania i zachowania. Relacja wnuków z dziadkami, będąca szczególnym przejawem więzi międzypokoleniowej, może – podobnie jak inne relacje

rodzinne – przybierać formę osobowej więzi nacechowanej miłością, zaufaniem, troską i wzajemnym otwarciem się na siebie. Kluczowe w kształtowaniu tejże relacji są trzy komponenty więzi rodzinnych: bliskość, serdeczność i bezpośredniość, które wspólnie budują przestrzeń emocjonalnego bezpieczeństwa, sprzyjającą trwałości tej relacji (Dudziak, 2013; Ryś, 2004). Więzi rodzinne odnoszą się do głębszego, bardziej trwałego połączenia emocjonalnego lub psychologicznego między członkami rodziny. Mają one charakter bardziej strukturalny i emocjonalny – obejmują poczucie przynależności, lojalności, zobowiązania, miłości, przywiązania. Stąd poniekąd zasadna jest potrzeba rozróżnienia pojęć relacji i więzi. Relacje rodzinne to bardziej zewnętrzne, dynamiczne przejawy kontaktów między członkami rodziny – obejmują codzienne interakcje, komunikację (werbalną i niewerbalną), role społeczne i formy wzajemnych oddziaływań (Harwas-Napierała, 2006). Mogą ulegać zmianie w czasie, w zależności od kontekstu życiowego, sytuacji rodzinnej czy etapu rozwoju jednostki. Więzi natomiast mają charakter głębszy i bardziej zakorzeniony w sferze emocjonalnej i psychologicznej. Są podstawą trwałości relacji i odnoszą się do jakościowego aspektu tych kontaktów – to właśnie one budują poczucie bezpieczeństwa, zaangażowania i tożsamości rodzinnej (Ryś, 2004; Ziemska, 2009). W tym ujęciu bliskość, serdeczność i bezpośredniość nie są jedynie przejawami relacji, ale stanowią strukturalne komponenty więzi, które spajają rodzinę na poziomie emocjonalnym i wartościującym.

Tak zbudowane relacje międzypokoleniowe pełnią nie tylko funkcję wychowawczą, lecz również wspierającą i emocjonalną, stając się istotnym zasobem w procesie socjalizacji młodszych członków rodziny (Npora, 2016). Szczególnie relacja wnuków z dziadkami, charakteryzująca się bliskością, serdecznością i bezpośredniością, może stanowić przestrzeń przekazu wartości, doświadczeń życiowych oraz kulturowych wzorców postępowania. W kontekście współczesnych przemian społeczno-kulturowych rola dziadków w strukturze rodziny nabiera dodatkowego znaczenia – stają się oni nie tylko nośnikami tradycji, lecz także partnerami w dialogu międzypokoleniowym, wspierającymi rozwój emocjonalny i moralny wnuków. Zdolność do okazywania akceptacji, ciepła i autentycznego zainteresowania życiem młodszych członków rodziny sprzyja budowaniu trwałych więzi, które mogą pełnić funkcję czynnika chroniącego w obliczu kryzysów czy deficytów relacji rówieśniczych (Harwas-Napierała, 2006, 2008; Wrzesień, 2000).

Bliskość interpersonalna, będąca uniwersalną cechą każdej relacji, wiąże się z zachowaniami takimi jak częstotliwość kontaktów, poziom wiedzy o drugiej osobie czy głębokość więzi emocjonalnej (Kołążyk, 2020; Wróbel i in., 2014). Jest definiowana jako stopień wzajemnej zależności emocjonalnej, poznawczej i behawioralnej, znaczenie ma też intensywność i częstotliwość oddziaływań

między dwiema osobami. Taka zależność zakłada dwukierunkowość wpływu – zmiany w myśleniu, emocjach lub działaniach jednej osoby mogą prowadzić do odpowiednich zmian u drugiej, w zależności od poziomu łączącej ich bliskości. Im wyższy poziom tej bliskości, tym częstsze i bardziej zróżnicowane kontakty między osobami oraz silniejszy wpływ na wzajemne funkcjonowanie. Koncepcja ta znajduje odzwierciedlenie w wieloaspektowym modelu siły więzi interpersonalnej autorstwa Marka Granovettera (1973), który wyróżnia cztery kluczowe komponenty więzi: czas spędzany wspólnie, intensywność emocjonalną, wzajemną pomoc oraz intymność opartą na zaufaniu (Wróbel i in., 2014). Każdy z tych elementów może być traktowany jako osobny wymiar relacji. Naukowcy podkreślają, że bliskość relacji dziadkowie–wnuki jest w dużej mierze uzależniona od pozytywnych związków pomiędzy pokoleniem rodziców a pokoleniem dziadków (Silverstein i Long, 1998).

Serdeczność oznacza ciepło emocjonalne, jakie towarzyszy interakcjom z dziadkami. Przejawia się ona w sposobie komunikacji – pełnym akceptacji, zrozumienia i bezwarunkowej troski. Serdeczność dziadków może być elementem, który stanowi przeciwwagę dla bardziej wymagającej lub oceniającej postawy rodzicielskiej (Zięba-Kołodziej, 2012). Teresa Janicka-Panek (2022) podkreśla, że charakter relacji między dziadkami a wnukami zależy w dużej mierze od postawy dziadków, ich otwartości i zaangażowania emocjonalnego. Zwraca uwagę na znaczenie komunikacji pełnej akceptacji i zrozumienia, co sprzyja budowaniu pozytywnych więzi międzypokoleniowych. Z kolei Barbara Chojnacka (2023) analizuje relację dziadków z wnukami w kontekście bycia dla wnuków wsparciem w trudnych sytuacjach rodzinnych. Podkreśla, że dziadkowie, poprzez swoją obecność, serdeczność, troskę i bezwarunkową akceptację, mogą przeciwdziałać negatywnym skutkom parentyfikacji, oferując wnukom emocjonalne wsparcie i poczucie bezpieczeństwa.

Z kolei bezpośredniość w relacji wnuk–dziadkowie wiąże się z otwartością i autentycznością relacji. Jaka sama nazwa komponentu wskazuje, jest to charakter relacji wykluczający pośredników, co może stanowić o autentyczności i szczerości tej relacji. Dziadkowie, nie będąc w roli pierwszoplanowych wychowawców, często mogą pozwolić sobie na szczere rozmowy z wnukami, dzielenie się doświadczeniem życiowym i przekazywanie wartości w sposób nieformalny, ale głęboko oddziałujący (Przygoda, 2015).

Trzy przedstawione wyżej kluczowe komponenty więzi rodzinnych: bliskość, serdeczność oraz bezpośredniość, tworzą razem strukturę jakościowej i znaczącej relacji międzypokoleniowej. Ich współwystępowanie może prowadzić do powstania wyjątkowej przestrzeni relacyjnej, opartej na zaufaniu, wzajemnym szacunku i emocjonalnej bliskości – która pełni nie tylko funkcję wspierającą, ale i rozwojową dla obydwu stron.

METODOLOGIA BADAŃ

Zaprezentowane w artykule wyniki stanowią część analizy zebranego w toku badawczym materiału. Badania przeprowadzone zostały w maju oraz czerwcu 2024 roku wśród studentów kierunków pedagogicznych Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, który przeprowadzono techniką ankiety. Studenci otrzymali kody QR, które po zeskanowaniu przekierowały respondentów do kwestionariusza internetowego. Część respondentów otrzymała do niego link.

Przedmiotem badań były trzy komponenty relacji rodzinnych – bliskość, serdeczność oraz bezpośredniość – rozpatrywane w kontekście więzi pomiędzy studentami kierunków pedagogicznych a ich dziadkami¹. Celem badania było określenie stopnia rozwinięcia każdego z tych komponentów w relacjach łączących respondentów z ich dziadkami. Problem badawczy sformułowano w postaci pytania: Jak studenci kierunków pedagogicznych oceniają poziom bliskości, serdeczności i bezpośredniości w relacjach ze swoimi dziadkami?

Ze względu na podział studiów pedagogicznych na poszczególne kierunki w ramach zmiennej kierunek studiów powstały następujące podgrupy osób badanych: studenci pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej (dalej: PPiW), studenci pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej (dalej: POW), studenci pedagogiki resocjalizacyjnej (dalej: PR) i studenci pedagogiki specjalnej (dalej: PS). W badaniu wzięło udział 162 studentów. Ponadto dobór próby był celowy – opierał się na wskazanym kryterium: kierunkach pedagogicznych z uwzględnieniem specyfiki pracy z człowiekiem. Pedagogika jest nauką traktującą człowieka w sposób szczególnie podmiotowo, akcentującą tym samym istotę relacji interpersonalnych w codziennym życiu człowieka. Co więcej, rodzina jest obszarem oddziaływań pedagogicznych zarówno w wymiarze praktycznym, jak i badawczym. W związku z powyższym założeniem badawczym było zebranie materiału badawczego wśród osób studiujących kierunki pedagogiczne i tym samym kształcących się do pełnienia roli pedagoga.

Badanie dotyczyło postaw studentów pedagogiki wobec relacji z dziadkami, a prezentowane wyniki badań stanowią część uzyskanego materiału badawczego. Zamysłem badaczy było uzyskanie odpowiedzi opartych na doświadczeniach uczestników badania. Niewłaściwym byłoby założenie, że każdy przyjmowany przez badaczy element postawy (wszelkie komponenty składające się na poznawczy, emocjonalny i behawioralny aspekt) będzie zawierać się w doświadczeniach

¹ W języku polskim dziadkowie są zazwyczaj rozumiani jako babcia i dziadek, natomiast przeprowadzone badanie dotyczyło dziadków – męskich seniorów rodu.

badanych osób. W związku z tym jedną z możliwych odpowiedzi w każdym z pytań była odpowiedź *nie dotyczy*, by zminimalizować liczbę odpowiedzi udzielanych jedynie w celu przejścia do kolejnego pytania. Zaprezentowane zestawienia tabelaryczne zawierają tę odpowiedź, nie została ona jednak poddana analizie i interpretacji w formie opisowej. Co za tym idzie, odpowiedź *nie dotyczy* nie była uwzględniana w skali, lecz traktowana jako możliwość nieudzielenia odpowiedzi na dane pytanie.

WYNIKI

Bliskość w relacji wnuk–dziadek

W odpowiedzi na postawione w kwestionariuszu ankiety pytania osoby badane miały możliwość udzielenia odpowiedzi w pięciostopniowej skali, gdzie 5 oznacza *bardzo mocno rozwinięta*, 4 – *mocno rozwinięta*, 3 – *trudno powiedzieć*, 2 – *słabo rozwinięta*, 1 – *bardzo słabo rozwinięta*. Tym samym respondenci określali, w jakim stopniu rozwinięta jest w ich relacji z dziadkami bliskość, serdeczność oraz bezpośredniość. Tabela 1 przedstawia odpowiedzi na polecenie: Oceń, w jakim stopniu rozwinięte są poszczególne komponenty twojej relacji z dziadkiem.

Największy procent badanych deklarujących bardzo mocno rozwiniętą bliskość w relacji z dziadkami (tab. 1) wystąpił w grupie studentów POW (28,6%). Niewiele niższy procent odpowiedzi wskazany został przed studentów PS (22,2%). Jednak w tej grupie równą liczbę wskazań otrzymała odpowiedź świadcząca o mocno rozwiniętej bliskości w opisywanej relacji. Najwyższą liczbę wskazań w tej grupie (PS) otrzymała jednak odpowiedź świadcząca o niezdecydowaniu respondentów, brzmiąca *trudno powiedzieć* (33,3%). Odpowiedź ta była najczęściej wskazywana również wśród studentów PR (38,5%). Z kolei wśród studentów POW najrzadziej wskazywaną była odpowiedź świadcząca o bardzo słabym rozwinięciu bliskości w relacji (3,6%) lub o niezdecydowaniu odpowiadającego (*trudno powiedzieć* – 3,6%). Wśród studentów PR odpowiedź wskazująca na bardzo słabo rozwiniętą bliskość nie została wskazana ani razu, natomiast wśród studentów PS została ona wskazana najmniej razy (11,1%), na równi z odpowiedzią o słabym rozwinięciu bliskości w relacji (11,1%). Wśród studentów PPiW odpowiedzi rozłożyły się najbardziej równomiernie, bez jednej wyraźnie częściej lub rzadziej wskazywanej. Najczęściej wskazywaną była odpowiedź o mocnym rozwinięciu bliskości w relacji z dziadkiem (16,2%), drugą z kolei najczęściej wskazywaną była odpowiedź o bardzo słabym rozwinięciu bliskości (13,5%). Najrzadziej wskazywana w grupie studentów PPiW była odpowiedź o bardzo mocnym rozwinięciu relacji (7,2%).

Tabela 1*Stopień bliskości w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a ich kierunek studiów (%)*

Stu- denci	Bardzo moc- no rozwinięta	Mocno roz- winięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
POW	28,6	10,7	3,6	14,3	3,6	39,3
PPiW	7,2	16,2	11,7	0,0	13,5	41,4
PR	7,7	23,1	38,5	–	–	30,8
PS	22,2	22,2	33,3	11,1	11,1	–

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Największy odsetek studentów wskazujących na bardzo mocno rozwiniętą bliskość w relacji wnuk–dziadek (tab. 2) wystąpił w grupie mieszkańców miejscowości o liczbie od 50 do 100 tys. mieszkańców (33,3%). Odpowiedzi świadczące o bardzo słabej bliskości lub bardzo mocno rozwiniętej uzyskały w tej grupie po 6,7% wskazań. Odpowiedź *trudno powiedzieć* wskazana została przez 20% respondentów tej grupy. Wśród respondentów z miejscowości poniżej 10 tys. mieszkańców najmniej wskazań uzyskała odpowiedź świadcząca o bardzo mocno rozwiniętej bliskości w relacji z dziadkiem (10,1%). Drugą najrzadziej wskazywaną była odpowiedź *trudno powiedzieć* (11,6%). Najczęściej odpowiadano, że bliskość jest mocno rozwinięta (14,5%), jednak na drugim miejscu znalazły się odpowiedzi *bardzo słabo rozwinięta* (13%) oraz *słabo rozwinięta* (13%). W grupie respondentów mieszkających w miejscowości liczącej od 100 do 500 tys. mieszkańców najczęściej wskazywano odpowiedzi *mocno rozwinięta* (bliskość) oraz *trudno powiedzieć* (obie po 15,6% wskazań). Najrzadziej natomiast wskazywano odpowiedź świadczącą o bardzo słabo rozwiniętej bliskości w relacji z dziadkiem (3,1%). Osoby badane mieszkające w miejscowości powyżej 500 tys. mieszkańców wskazywały równie często odpowiedzi świadczące o bardzo słabo rozwiniętej bliskości z dziadkami (33,3%) oraz o mocno rozwiniętej (33,3%). Z kolei respondenci z miejscowości od 10 do 50 tys. mieszkańców najczęściej wskazywali, że bliskość w relacji z dziadkami jest mocno rozwinięta (21,4%). Najrzadziej natomiast wskazywali na bardzo mocno rozwiniętą bliskość (7,1%) oraz na słabo rozwiniętą (7,1%). Trudność z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi zadeklarowało 14,3% badanych z tej grupy.

Tabela 2*Stopień bliskości w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a ich miejsce zamieszkania (%)*

Miejscowość	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
Poniżej 10 tys. mieszkańców	10,1	14,5	11,6	13,0	13,0	37,7
10–50 tys. mieszkańców	7,1	21,4	14,3	7,1	11,9	38,1
50–100 tys. mieszkańców	33,3	6,7	20,0	–	6,7	33,3
100–500 tys. mieszkańców	12,5	15,6	15,6	12,5	3,1	40,6
Powyżej 500 tys. mieszkańców	–	33,3	–	–	33,3	33,3

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Wśród respondentów mieszkających z dziadkiem wskazane zostały tylko trzy odpowiedzi: *bardzo słabo rozwinięta* (bliskość), *bardzo mocno rozwinięta*, *trudno powiedzieć* (tab. 3) Każda z tych odpowiedzi wskazana została przez 33,3% respondentów. Wśród osób, które mieszkały z babcią i dziadkiem, 33,3% wskazało, że bliskość w ich relacji z dziadkami jest mocno rozwinięta. 22,2% badanych z tej grupy stwierdziło, że jest ona bardzo mocno rozwinięta. Pozostałe odpowiedzi wskazane zostały przez 11,1% osób każda (*bardzo słabo rozwinięta*, *słabo rozwinięta*, *trudno powiedzieć*). Wśród osób, które mieszkały tylko z babcią, 6,3% badanych uznało, że ich bliskość w relacji z dziadkiem jest słabo rozwinięta. 12,5% respondentów wskazało, że ten aspekt relacji jest mocno rozwinięty. Taki sam odsetek (12,5%) uznało bliskość za bardzo słabo rozwiniętą w relacji z dziadkiem. 18,8% badanych z tej grupy wskazało na trudność udzielenia jednoznacznej odpowiedzi (*trudno powiedzieć*). Wśród badanych, którzy nie mieszkali ani z babcią ani z dziadkiem, najrzadziej wskazywaną odpowiedzią była ta świadcząca o bardzo słabym rozwinięciu bliskości w relacji z dziadkiem (9,8%). Najczęściej natomiast wskazywano na odpowiedź o mocnym rozwinięciu bliskości (15,8%). Pozostałe odpowiedzi udzielone zostały przez zbliżoną liczbę badanych: *bardzo mocno rozwinięta* – 11,3%, *słabo rozwinięta* – 10,5%, *trudno powiedzieć* – 12,8%.

Tabela 3*Stopień bliskości w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a mieszkanie z babcią i/lub dziadkiem (%)*

Z kim student współdzieli mieszkanie	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
Mieszkanie bez babci i dziadka	11,3	15,8	12,8	10,5	9,8	39,8
Mieszkanie z babcią	6,3	12,5	18,8	6,3	12,5	43,8
Mieszkanie z dziadkiem	33,3	–	33,3	–	33,3	–
Mieszkanie z babcią i dziadkiem	22,2	33,3	11,1	11,1	11,1	11,1

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Serdeczność w relacji wnuk–dziadek

Ponad połowa studentów PS wskazała, że serdeczność w ich relacji z dziadkiem (tab. 4) jest bardzo mocno rozwinięta (55,6%). Drugą z kolei pod względem częstotliwości udzielania tej odpowiedzi grupą byli studenci PR (30,8%), trzecią studenci POW (28,6%). Wśród tej grupy najrzadziej wskazywano na odpowiedź świadczącą o bardzo słabym rozwinięciu serdeczności (3,6%), a trudność we wskazaniu odpowiedzi studenci POW mieli w 10,7% przypadków. Studenci PS udzielili każdej z pozostałych odpowiedzi w tym samym procencie (11,1%): *mocno rozwinięta, słabo rozwinięta, bardzo słabo rozwinięta, trudno powiedzieć*. Wśród studentów PR trudność ze wskazaniem odpowiedzi miało 23,1% respondentów. 15,4% wskazało, że serdeczność w ich relacji z dziadkami była mocno rozwinięta. Studenci PPiW najczęściej wskazywali na mocno rozwiniętą serdeczność w relacji z dziadkami (21,6%), najrzadziej natomiast na słabo rozwinięty ten aspekt relacji (5,4%). 15,3% badanych z tej grupy uznało serdeczność za bardzo mocno rozwiniętą, z kolei 9% miało trudność ze wskazaniem odpowiedzi.

Tabela 4*Serdeczność w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a ich kierunek studiów (%)*

Studenci	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
POW	28,6	17,9	10,7	–	3,6	39,3
PPiW	15,3	21,6	9,0	5,4	7,2	41,4
PR	30,8	15,4	23,1	–	–	30,8
PS	55,6	11,1	11,1	11,1	11,1	–

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Największy odsetek osób wskazujących na bardzo mocno rozwiniętą serdeczność w relacji z dziadkami (tab. 5) wystąpił w grupie respondentów zamieszkujących miejscowości o liczbie mieszkańców od 50 do 100 tys. 20% badanych z tej grupy wskazało serdeczność w tej relacji jako mocno rozwiniętą, a 6,7% jako bardzo słabo rozwiniętą. Odpowiedź *słabo rozwinięta* nie została ani razu wskazana, podobnie jak *trudno powiedzieć*. Mieszkańcy miejscowości o ludności powyżej 500 tys. osób wskazali dwie skrajne odpowiedzi: *bardzo mocno rozwinięta* serdeczność (33,3%) oraz *bardzo słabo rozwinięta* serdeczność (33,3%). Odpowiedzi osób mieszkających w małych miejscowościach (poniżej 10 tys. mieszkańców) były zróżnicowane. 14,5% z nich uznało, że serdeczność w ich relacjach z dziadkami jest bardzo mocno rozwinięta, 20,3% uznało, że mocno rozwinięta. 15,9% badanych z tej grupy miało trudność ze wskazaniem jednoznacznej odpowiedzi. Łącznie 11,5% wskazało serdeczność jako słabo lub bardzo słabo rozwiniętą. Podobny do tej grupy odsetek osób niezdecydowanych wystąpił wśród badanych z miejscowości o liczbie od 100 do 500 tys. mieszkańców (*trudno powiedzieć* – 12,5%). Taki sam odsetek badanych uznał serdeczność za mocno rozwiniętą (12,5%). Łącznie 6,2% respondentów z tej kategorii uznało serdeczność za słabo lub bardzo słabo rozwiniętą (*słabo rozwinięta* – 3,1%; *bardzo słabo rozwinięta* – 3,1%), natomiast najwięcej wskazań uzyskała odpowiedź *bardzo mocno rozwinięta* (28,1%). Najczęściej wskazywaną odpowiedzią wśród mieszkańców miejscowości o liczbie od 10 do 50 tys. osób była odpowiedź *mocno rozwinięta*, natomiast drugą z kolei (19%) – *bardzo mocno rozwinięta*. Najrzadziej wskazywano odpowiedzi *bardzo słabo rozwinięta* (4,8%) oraz *trudno powiedzieć* (4,8%), z kolei 7,1% respondentów tej grupy zadeklarowało serdeczność w tej relacji jako słabo rozwiniętą.

Tabela 5
Serdeczność w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a ich miejsce zamieszkania (%)

Miejscowość	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
Poniżej 10 tys. mieszkańców	14,5	20,3	15,9	4,3	7,2	37,7
10–50 tys. mieszkańców	19,0	26,2	4,8	7,1	4,8	38,1
50–100 tys. mieszkańców	40,0	20,0	–	–	6,7	33,3
100–500 tys. mieszkańców	28,1	12,5	12,5	3,1	3,1	40,6
Powyżej 500 tys. mieszkańców	33,3	–	–	–	33,3	33,3

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Wśród osób, które mieszkają tylko z dziadkiem, wskazane zostały wyłącznie dwie odpowiedzi: 33,3% respondentów z tej grupy zadeklarowało, że serdeczność w ich relacji z dziadkiem jest bardzo słabo rozwinięta, natomiast 66,7% stwierdziło, że jest ona mocno rozwinięta (tab. 6). Wśród osób, które mieszkają tylko z babcią, łącznie 25% badanych stwierdziło, że relacja z dziadkiem jest mocno (12,5%) lub bardzo mocno rozwinięta (12,5%), natomiast według 6,3% badanych jest rozwinięta bardzo słabo. Ponadto 25% badanych z tej kategorii miało trudność z udzieleniem odpowiedzi. Wśród badanych, którzy nie mieszkają ani z babcią ani z dziadkiem, 21,8% uznało serdeczność w relacji z dziadkiem jako bardzo mocno rozwiniętą, natomiast 19,5% jako mocno rozwiniętą. Z kolei 6% stwierdziło, że ten czynnik w relacji jest bardzo słabo rozwinięty, a 4,5%, że jest rozwinięty słabo. Badani z grupy osób mieszkających z babcią i dziadkiem w 33,3% przypadków uznali, że serdeczność w relacji z dziadkiem jest bardzo mocno rozwinięta, a w 22,2% przypadków, że jest mocno rozwinięta. Również 22,2% badanych z tej kategorii uznało, że trudno jest im odpowiedzieć jednoznacznie na to pytanie. Najrzadziej wskazywano w tej grupie odpowiedź świadczącą o słabym rozwinięciu serdeczności w relacji wnuk–dziadek (11,1%), nikt natomiast nie wskazał, że jest ona bardzo słabo rozwinięta.

Tabela 6

Serdeczność w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a mieszkanie z babcią i/lub dziadkiem (%)

Z kim student współdzieli mieszkanie	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno po- wiedzieć	Słabo roz- winięta	Bardzo słabo roz- winięta	Nie dotyczy
Mieszkanie bez babci i dziadka	21,8	19,5	8,3	4,5	6,0	39,8
Mieszkanie z babcią	12,5	12,5	25,0	–	6,3	43,8
Mieszkanie z dziadkiem	–	66,7	–	–	33,3	–
Mieszkanie z bab- cią i dziadkiem	33,3	22,2	22,2	11,1	–	11,1

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Bezpośredniość w relacji wnuk–dziadek

Największy procent wskazań wśród studentów POW uzyskała odpowiedź świadcząca o bardzo mocno rozwiniętej bezpośredniości w relacji wnuków z dziadkami (21,4%) (tab. 7). Drugą z kolei pod względem częstotliwości wskazań odpowiedzią była świadcząca o niezdecydowaniu respondentów (trudno po-

wiedzieć – 17,9%). Trzecia natomiast ponownie wskazywała na mocno rozwiniętą bezpośredniość (14,3%). Najmniej wskazań uzyskały odpowiedzi *bardzo słabo rozwinięta* (3,6%) oraz *słabo rozwinięta* (3,6%). Studenci PPiW najczęściej wskazywali odpowiedź świadczącą o mocnym rozwinięciu bezpośredniości w relacji (16,2%). Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią była odpowiedź *trudno powiedzieć* (13,5%). Odpowiedź *bardzo mocno rozwinięta* w tej grupie uzyskała 11,7% wskazań. Najmniej razy wskazano odpowiedź świadczącą o bardzo słabym rozwinięciu bezpośredniości (6,3%). Studenci PR najczęściej wskazywali odpowiedzi *bardzo mocno rozwinięta* (23,1%) oraz *trudno powiedzieć* (23,1%). Najrzadziej wskazywano natomiast odpowiedź *słabo rozwinięta* (7,7%), a odpowiedź świadczącą o bardzo słabym rozwinięciu bezpośredniości nie została w tej grupie wskazana ani razu. Studenci PS w 44,4% przypadków wskazali odpowiedź *bardzo mocno rozwinięta*. Również w 44,4% przypadków wskazali odpowiedź *trudno powiedzieć*. 11,1% studentów tej grupy uznało bezpośredniość w opisywanej relacji jako bardzo słabo rozwiniętą.

Tabela 7

Bezpośredniość w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a ich kierunek studiów (%)

Stu- denci	Bardzo moc- no rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
POW	21,4	14,3	17,9	3,6	3,6	39,3
PPiW	11,7	16,2	13,5	10,8	6,3	41,4
PR	23,1	15,4	23,1	7,7	–	30,8
PS	44,4	–	44,4	–	11,1	–

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Wśród osób, które pochodzą z miejscowości o liczbie powyżej 500 tys. mieszkańców, 33,3% zadeklarowało bardzo słabo rozwiniętą bezpośredniość w relacji z dziadkiem (tab. 8). Również 33,3% respondentów z tej grupy miało trudność ze wskazaniem jednoznacznej odpowiedzi. Wśród badanych mieszkających w niewielkiej miejscowości (poniżej 10 tys. osób) łącznie 30,4% wskazało, że bezpośredniość w ich relacji jest mocno lub bardzo mocno rozwinięta. Łącznie 17,4% odpowiedziało przeciwnie, uznając bezpośredniość jako rozwiniętą słabo lub bardzo słabo. Największy odsetek osób niezdecydowanych wystąpił w grupie respondentów mieszkających w miejscowościach od 100 do 500 tys. mieszkańców (21,9%). W tej kategorii badanych nieco ponad jedna czwarta osób wskazała bezpośredniość jako rozwiniętą mocno lub bardzo mocno (łącznie 25,1%). W tej grupie respondentów wystąpił najniższy procent osób, które

wskazały, że bezpośrednio w relacji z dziadkiem jest bardzo słabo rozwinięta (3,1%). Respondenci mieszkający w miejscowościach liczących od 10 do 50 tys. mieszkańców w 21,4% przypadków wybrali odpowiedź świadczącą o mocnym rozwinięciu bezpośredniości, co daje największy odsetek tej odpowiedzi wśród grup analizowanych przy zmiennej w postaci miejsca zamieszkania. 14,3% badanych z tej grupy wskazało, że cecha ta jest bardzo mocno rozwinięta, natomiast łącznie 11,9% respondentów wskazało ją jako słabo lub bardzo słabo rozwiniętą. Wśród osób badanych mieszkających w miejscowościach o liczbie od 50 do 100 tys. mieszkańców najczęściej wskazywaną odpowiedzią była *bardzo mocno rozwinięta* (bezpośredniość) (33,3%). 6,7% respondentów z tej grupy wskazało bezpośredniość jako bardzo słabo rozwiniętą. Co więcej, ten sam odsetek uznał bezpośredniość za mocno rozwiniętą (6,7%). Jedna piąta badanych z takich miejscowości uznała, że trudno jest im odpowiedzieć na to pytanie (20%).

Tabela 8

Bezpośredniość w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a ich miejsce zamieszkania (%)

Miejscowość	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powiedzieć	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
Poniżej 10 tys. mieszkańców	13,0	17,4	14,5	11,6	5,8	37,7
10–50 tys. mieszkańców	14,3	21,4	14,3	7,1	4,8	38,1
50–100 tys. mieszkańców	33,3	6,7	20,0	–	6,7	33,3
100–500 tys. mieszkańców	18,8	6,3	21,9	9,4	3,1	40,6
Powyżej 500 tys. mieszkańców	–	–	33,3	–	33,3	33,3

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej wskazań odpowiedzi świadczącej o bardzo mocnym rozwinięciu bezpośredniości w relacji respondentów z dziadkami (tab. 9) było w grupie osób mieszkających tylko z dziadkiem (66,7%). Pozostali respondenci z tej grupy (33,3%) wskazali, że trudno jest im odpowiedzieć na to pytanie. Pośród respondentów mieszkających i z babcią, i z dziadkiem łącznie 66,6% zadeklarowało mocno lub bardzo mocno rozwiniętą bezpośredniość w tej relacji. 11,1% tych badanych wskazało, że cecha ta jest słabo rozwinięta. Ten sam odsetek (11,1%) wskazał, że trudno powiedzieć, jaki jest stopień rozwinięcia bezpośredniości w ich relacji z dziadkami. Jedna czwarta badanych mieszkających tylko z babcią

odpowiedziała, że trudno jest im udzielić odpowiedzi na pytanie o bezpośredniość w relacji z dziadkiem (25%). Połowa z nich (12,5%) wskazała, że bezpośredniość w tej relacji jest bardzo słabo rozwinięta, natomiast 18,8% wskazała na bardzo mocne rozwinięcie tej cechy w relacji. W grupie respondentów, którzy nie mieszkają ani z babcią, ani z dziadkiem, 15,8% wskazało, że bezpośredniość w relacji z dziadkiem jest mocno rozwinięta. Ten sam odsetek (15,8%) uznał, że udzielenie odpowiedzi na to pytanie jest trudne. 13,5% badanych z tej grupy uznało, że bardzo mocno rozwinięta jest bezpośredniość w ich relacji z dziadkiem, natomiast 5,3% uznało, że jest ona bardzo słabo rozwinięta. 9,8% respondentów z tej grupy wskazało na słabe rozwinięcie tego elementu w relacji.

Tabela 9

Bezpośredniość w relacji wnuk–dziadek badanych studentów a mieszkanie z babcią i/lub dziadkiem (%)

Z kim student współdzieli miesz- kanie	Bardzo mocno rozwinięta	Mocno rozwinięta	Trudno powie- dzić	Słabo rozwinięta	Bardzo słabo rozwinięta	Nie dotyczy
Mieszkanie bez babci i dziadka	13,5	15,8	15,8	9,8	5,3	39,8
Mieszkanie z babcią	18,8	–	25,0	–	12,5	43,8
Mieszkanie z dziad- kiem	66,7	–	33,3	–	–	–
Mieszkanie z babcią i dziadkiem	33,3	33,3	11,1	11,1	–	11,1

Adnotacja. Źródło: opracowanie własne.

DYSKUSJA

Bliskość w relacji respondentów z ich dziadkami jest, według wypowiedzi badanych, bardzo rozwinięta w szczególności w grupie studentów POW. Mocne rozwinięcie tego aspektu widoczne jest również wśród studentów PPiW, PR oraz PS. Najwięcej niezdecydowanych badanych wystąpiło w grupie studentów PR oraz PS. Najczęściej odpowiedź o bardzo słabo rozwiniętej bliskości w relacji z dziadkami wystąpiła w grupie studentów PPiW.

Największy odsetek respondentów deklarujących bardzo słabe rozwinięcie bliskości w relacji z dziadkiem wystąpił w grupie badanych pochodzących z miejscowości liczących powyżej 500 tys. mieszkańców. Największy procent badanych deklarujących bardzo mocne rozwinięcie tej cechy wystąpił natomiast w grupie osób mieszkających w miejscowościach o liczbie od 50 do 100 tys. mieszkańców.

Co więcej, najwięcej odpowiedzi świadczących o niezdecydowaniu osób badanych widoczny był w tej samej grupie. Według badań (Barrett i Gunderson, 2020; Hodgson, 1992) na siłę i charakter więzi wpływają czynniki takie jak: wiek, linia pokrewieństwa, geograficzna bliskość, jakość relacji rodzic–dziadek oraz rodzic–wnuk. Wspierające relacje w rodzinie sprzyjają częstszym kontaktom i większej bliskości.

Analiza wyników badań wykazała, że grupą o najbardziej rozwiniętej bliskości z dziadkami jest grupa osób mieszkających tylko z dziadkiem. Jednakże, co istotne, również w tej grupie najczęściej udzielano odpowiedzi o najsłabiej rozwiniętej bliskości. Ponadto grupą, w której najczęściej wybieraną odpowiedzią była ta wskazująca na mocne rozwinięcie lub bardzo mocne rozwinięcie bliskości z dziadkiem, była grupa badanych mieszkających zarówno z babcią, jak i dziadkiem.

Jak wskazują dotychczasowe ustalenia badaczy (Barrett i Gunderson, 2020; Ribe, 2018), relacje między wnukami a dziadkami są istotne dla całokształtu relacji rodzinnych, jednak ich charakter jest uwarunkowany zarówno płcią, częstotliwością podejmowanych przez obie strony kontaktów, jak i linią pokrewieństwa – matczyną lub ojcowską. Okazuje się, że relacje z dziadkami od strony matki często charakteryzują się większą dostępnością, a co za tym idzie – większą częstotliwością w kontaktach. Następstwem tego okazuje się być większa zażyłość w relacji (Matthews i Sprey, 1985; Ribe, 2018). Co więcej, regularny kontakt i tym samym większa częstotliwość spędzanego wspólnie czasu połączona z zaangażowaniem ze strony dziadków w opiekę nad wnukami w okresie ich dzieciństwa warunkuje większą bliskość emocjonalną w ich relacji (Attar-Schwartz in., 2009; Brown i Roodin, 2002). Relacja wnuki–dziadkowie, choć zależna jest od wpływu pozostałych członków rodziny oraz innych czynników, pozostaje w dużym stopniu intymną kwestią między wnukami a dziadkami. Z perspektywy wnuków więź ta kształtuje się pod wpływem wielu czynników, które ewoluują na przestrzeni życia. Badania wskazują, że najważniejsze elementy jakościowej relacji wnuk–dziadek to: poczucie bliskości, wzajemne poznanie, wpływ dziadka na życie wnuka oraz autonomia tej relacji – niezależna od pokolenia rodziców, choć przez nich wspierana. Duża częstotliwość kontaktu i postrzeganej bliskości są uznawane przez wnuków za główne wskaźniki siły więzi (Hodgson, 1992; Kennedy, 1992).

Najwięcej odpowiedzi wskazujących na bardzo mocne rozwinięcie serdeczności w relacji wnuk–dziadek wystąpiło w grupie studentów PS. Z kolei najmniej takich odpowiedzi udzielili studenci PPiW. Najwięcej osób niezdecydowanych wobec serdeczności w relacji z dziadkami wystąpiło w grupie studentów PR. Najmniej odpowiedzi świadczących o bardzo słabo rozwiniętej serdeczności było wśród studentów POW.

Ponownie najbardziej zróżnicowaną w odpowiedziach skrajnych grupą są osoby mieszkające w miejscowościach powyżej 500 tys. mieszkańców – w grupie tej wystąpił wysoki odsetek odpowiedzi świadczących o bardzo mocno oraz bardzo słabo rozwiniętej serdeczności w relacji z dziadkami. Jednakże, analizując zmienną w postaci miejsca zamieszkania, najwięcej odpowiedzi wskazujących na bardzo mocne rozwinięcie tego aspektu było w grupie mieszkańców miejscowości liczących od 50 do 100 tys. mieszkańców. Z kolei najczęściej w grupie mieszkańców niewielkich miejscowości, liczących do 10 tys. mieszkańców, pojawiały się odpowiedzi wskazujące na niezdecydowanie respondenta.

Wyraźną przewagę w procencie odpowiedzi świadczących o mocnym rozwinięciu serdeczności w omawianej relacji osiągnęła grupa respondentów mieszkających z dziadkiem, bez babci. Również ta sama grupa najczęściej wskazywała na bardzo słabe rozwinięcie tego aspektu. Największy odsetek odpowiedzi wskazujących na bardzo mocne rozwinięcie serdeczności w relacji z dziadkiem wystąpił w grupie osób mieszkających z babcią oraz dziadkiem. Co więcej, na drugim miejscu pod względem liczby tych odpowiedzi znalazła się grupa respondentów niemieszkających ani z babcią, ani z dziadkiem. Najbardziej niezdecydowaną w udzieleniu odpowiedzi grupą byli respondenci mieszkający tylko z babcią oraz z babcią i dziadkiem.

Grupą najczęściej wskazującą na odpowiedź o bardzo mocnym rozwinięciu bezpośredniości w relacji wnuk–dziadek była grupa studentów PS. Co więcej, ta sama grupa najczęściej wskazywała odpowiedź świadczącą o ich niezdecydowaniu. Najrzadziej wybierano odpowiedź o bardzo mocnym rozwinięciu bezpośredniości w grupie studentów PPiW. W grupie studentów POW natomiast najrzadziej zaobserwowano wskazywanie odpowiedzi o bardzo słabym rozwinięciu tej cechy w relacji.

Bezpośredniość była określana jako bardzo słabo rozwinięta najczęściej przez respondentów mieszkających w miejscowościach o liczbie powyżej 500 tys. mieszkańców. Również w tej grupie wystąpił najwyższy odsetek osób wskazujących na trudność z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi. Najwyższy natomiast procent respondentów deklarujących bardzo mocne rozwinięcie bezpośredniości w relacji z dziadkami pojawił się w grupie osób mieszkających w miejscowościach od 50 do 100 tys. mieszkańców. Najrzadziej wskazywano tę odpowiedź wśród osób z miejscowości liczących poniżej 10 tys. mieszkańców, a wcale nie wskazano jej w grupie respondentów z miejscowości o liczbie powyżej 500 tys. mieszkańców.

Wyróżniającą się grupą pod względem odpowiedzi na temat bezpośredniości w relacji z dziadkiem jest zdecydowana grupa osób mieszkających tylko z dziadkiem. Jak się okazuje, zdecydowana większość badanych z tej kategorii wskazała bardzo mocno rozwiniętą bezpośredniość w omawianej relacji. Również w tej

grupie najczęściej wskazywano odpowiedź świadczącą o niezdecydowaniu. Najwyższy odsetek odpowiedzi wskazujących na bardzo słabe rozwinięcie bezpośredniości wystąpił w grupie osób mieszkających tylko z babcią. Odpowiedź ta nie została ani razu wskazana przez osoby mieszkające tylko z dziadkiem lub z babcią i dziadkiem.

Analiza wyników wykazała zróżnicowany poziom rozwinięcia trzech komponentów więzi międzypokoleniowej – bliskości, serdeczności i bezpośredniości – w relacjach studentów z ich dziadkami. Wyniki wskazują, że bliskość, serdeczność i bezpośredniość są najsilniej rozwinięte w relacjach z dziadkami wśród studentów kierunków pedagogicznych z mniejszych lub średnich miejscowości, zwłaszcza wśród tych, którzy utrzymują codzienny kontakt poprzez wspólne zamieszkiwanie z dziadkami. Wysoki poziom niezdecydowania w ocenach może natomiast wskazywać na zróżnicowaną jakość i indywidualne uwarunkowania relacji wnuków z dziadkami. Więź wnuk–dziadek jest dynamiczna i zależna od wielu czynników rodzinnych, społecznych i indywidualnych. Z perspektywy wnuków kluczowe są bliskość emocjonalna, wzajemne poznanie oraz otwarta komunikacja, które pozwalają na utrzymanie trwałej i satysfakcjonującej relacji przez całe życie.

Wyciągnięte w toku badawczym wnioski wskazują na zróżnicowany stopień bliskości, serdeczności i bezpośredniości w opinii studentów kierunków pedagogicznych. Nasuwa się zatem konkluzja, że choć relacji tej nie zalicza się do najbliższej pod względem stopnia pokrewieństwa, jest ona bardzo złożona, a zatem istotna zarówno dla jednostek, jak i całego systemu rodzinnego.

BIBLIOGRAFIA

- Attar-Schwartz, S., Tan, J.-P., Buchanan, A. (2009). Adolescents' perspectives on relationships with grandparents: The contribution of adolescent, grandparent, and parent–grandparent relationship variables. *Children and Youth Services Review*, 31(9), 1057–1066. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.05.007>
- Barrett, A.E., Gunderson, J. (2020). Grandparent–adult grandchild relationships: Development of a typology using latent class analysis. *The Gerontologist*, 61(5), 724–734. <https://doi.org/10.1093/geront/gnaa092>
- Brown, L.H., Roodin, P.A. (2002). Grandparent–grandchild relationships and the life course perspective. W: J. Demick, C. Andreoletti (red.), *Handbook of adult development* (s. 459–474). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0617-1_24
- Chojnacka, B. (2023). Dziadkowie jako znaczący inni w biograficznym doświadczeniu parentyfikacji. *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 66(3), 63–81. <https://doi.org/10.31743/znkul.16393>
- Dudziak, U. (2013). Budowanie więzi małżeńskiej. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 15(3), 58–69.

- Filus, A. (2006). Być dziadkiem/babką w Chinach, Grecji i w Polsce: Behawioralne i afektywne zaangażowanie w opiekę nad wnukami. *Studia Psychologiczne*, 44(1), 35–46.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- Harwas-Napierała, B. (2006). Komunikacja w rodzinie ujmowanej jako system w relacji rodzice–dzieci. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 17, 221–233.
- Harwas-Napierała, B. (2008). Funkcjonowanie rodziny a rozwój tożsamości dziecka. W: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia* (t. 2, s. 189–210). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hodgson, L. (1992). Adult grandchildren and their grandparents: The enduring bond. *The International Journal of Aging and Human Development*, 34(3), 209–225. <https://doi.org/10.2190/PU9M-96XD-CFYQ-A8UK>
- Janicka-Panek, T. (2022). Pedagogika babcinego serca, czyli o wspomagającej roli dziadków w procesie wychowania dziecka i młodszego ucznia. *Kultura i Wychowanie*, 21(1), 9–23. https://doi.org/10.25312/2083-2923.21_01tjp
- Kennedy, G. (1992). Quality in grandparent/grandchild relationships. *The International Journal of Aging and Human Development*, 35(2), 83–98. <https://doi.org/10.2190/H177-W9EX-483T-PKKU>
- Kołążyk, K. (2020). Rola dziadków we współczesnej rodzinie. Funkcjonowanie rodzin wielopokoleniowych z perspektywy psychologii. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 41(1), 260–269. <https://doi.org/10.34766/fetr.v41i1.232>
- Matthews, S.H., Sprey, J. (1985). Adolescents' relationships with grandparents: An empirical contribution to conceptual clarification. *Journal of Gerontology*, 40(5), 621–626. <https://doi.org/10.1093/geronj/40.5.621>
- Napora, E. (2016). Relacje z dziadkami a subiektywna ocena jakości życia ich wnuków w rodzinach o różnej strukturze. *Polskie Forum Psychologiczne*, 21(1), 5–22. <https://doi.org/10.14656/PFP20160101>
- Przygoda, A. (2015). *Spoleczne role dziadków w procesie socjalizacji wnuków*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Ribe, E. (2018). *Researching intimacy in family life: A mixed methods study of emotional closeness of grandparent–grandchild relationships in Scotland*. The University of Edinburgh.
- Ryś, M. (2004). Więzy rodzinna. W: K. Ostrowska (red.), *Wychowanie do życia w rodzinie. Słownik pojęć* (s. 122). Wydawnictwo Rubikon.
- Selnow, G.W. (1987). Parent–child relationships in single and two-parent families: Implication for substance usage. *Journal of Drug Education*, 17(4), 315–326. <https://doi.org/10.2190/GBYN-HEQ1-23D0-N977>
- Silverstein, M., Long, D. (1998). Trajectories of grandparents' perceived solidarity with adult grandchildren: A growth curve analysis over 23 years. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 912–923.
- Suszułowska, M. (1989). *Psychologia starzenia się i starości*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Tyszkowa, M. (1991). Społeczne role babci i dziadka w rodzinie. *Problemy Rodziny*, 1, 11–20.
- Wróbel, M., Rybicka, Z., Jobczyk, S., Kowalska, M., Gawarzyńska, M., Karolak, A. (2014). Pomiar bliskości interpersonalnej z wykorzystaniem polskiej wersji Unidimensional Relationship Closeness Scale oraz wskaźników behawioralnych. *Studia Psychologiczne*, 52(3), 35–51.
- Wrzesień, W. (2000). Relacje międzypokoleniowe a rodzina. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 12, 57–70.
- Ziemska, M. (2009). *Postawy rodzicielskie*. Wiedza Powszechna.
- Zięba-Kołodziej, B. (2012). Rola dziadków w życiu rodziny. W: D. Serdyńska (red.), *Uczestnictwo społeczne w średniej i późnej dorosłości* (s. 136–151). Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Authors: Joanna Gregorczyk-Prosicka, Justyna Konopelko

Title: Components of family bonds in the grandparent-grandfather relationship from the perspective of pedagogy students' experiences

Keywords: family bonds; intergenerational relations; grandchildren; grandparents; quantitative research

Discipline: Pedagogy

Language: Polish

Document type: Article

Summary

The aim of this article is to present selected findings from a broader analysis of empirical data collected during the research process. The study focused on three key components of family relationships—closeness, warmth, and directness—analyzed within the context of intergenerational bonds between pedagogy students and their grandparents. The primary objective was to assess the extent to which each of these components is developed in the respondents' relationships with their grandparents. The results presented constitute a part of a larger research project concerning the attitudes of pedagogy students toward their relationships with grandparents. The study was quantitative in nature and employed the diagnostic survey method, utilizing a self-constructed online questionnaire. The sample consisted of $N = 162$ pedagogy students from the Faculty of Education at the University of Białystok. Given the division of pedagogical studies into various specializations, the following subgroups were identified within the variable "field of study": students of preschool and early childhood education, students of care and educational pedagogy, students of resocialization pedagogy, and students of special education. The analysis revealed varying levels of development across the three intergenerational bond components—closeness, warmth, and directness—in students' relationships with their grandparents. The results indicated that these components were most strongly developed among students from small and medium-sized towns, particularly those who lived with their grandparents and had daily contact. Closeness was reported as especially high among students of care and educational pedagogy. The highest levels of warmth in the grandchild–grandparent relationship were observed in the group of special education students, who also demonstrated a high degree of directness in these relationships.